

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "ğyn" md.; *et-Ta‘rifât*, "ğayn" md.; *Tâcü'l-‘arûs*, "ğyn" md.; *Kâmus Tercümesi*, "ğyn" md.; J. W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, İstanbul 1890, s. 1332-1333, 1357; Halîl b. Ahmed, *el-Hurûf* (nşr. Ramazan Abdüttevâb), Kahire 1969, s. 42; a.mlf., *Kitâbü'l-‘Ayn* (nşr. Mehdî el-Mağzûmî — İbrâhim es-Sâmerrâi), Beyrut 1408/1988, IV, 450; Sibeveyhi, *el-Kitâb* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1399-1403/1977-83, IV, 433-436; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *el-Ğarîbü'l-muşannef* (nşr. Muhammed el-Muhtâr el-Abîdî), Tunus 1990, I, 249-250; Ebû Mishal el-A‘râbî, *Kitâbü'n-Nevâdir* (nşr. İzzet Hasan), Dimaşk 1380/1961, I, 8, 13, 23, 42, 48, 52, 60, 97, 100, 103, 128, 369; İbnü's-Sikkî, *Kitâbü'l-‘Kalb ve'l-ib-dâl* (nşr. A. Haffner), Kahire, ts., s. 32-34; Zec-câcî, *Kitâbü'l-İbdâl ve'l-mu‘âkabe ve'n-ne-zâ‘ir* (nşr. İzzeddin et-Tenûhî), Dimaşk 1381/1962, s. 62-64, 91; Ebû't-Tayyib el-Lugavî, *Kitâbü'l-İbdâl* (nşr. İzzeddin et-Tenûhî), Dimaşk 1379/1960, I, 238, 301-302, 335-339; II, 48-49, 200-201, 226-227, 326, 328, 330, 331, 332, 333, 336, 559-560; Ebû Ali el-Kâfî, *el-Emâlî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye), I, 205; II, 134; İbn Cinnî, *Sırru şinâ‘ati'l-i‘râb* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1374/1954, I, 52, 69, 70, 71, 74, 247-248; Ahmed er-Râzî, *Kitâbü'l-Hurûf* (nşr. Ramazan Abdüttevâb), Kahire 1402/1982, s. 137, 139, 140, 142, 152, 156; İbn Yâsi, *Şerhu'l-Mufaşşal*, Beyrut, ts. (Âlemü'l-kütüb), X, 51, 123-124; Radî el-Esterâbâdî, *Şerhu's-Şâfiye* (nşr. M. Nûr el-Hasan v.dğr.), Beyrut 1402/1982, III, 230; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kur‘âti'l-‘aşr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye), I, 199, 202, 203, 214; Süyûtî, *el-Müzhir*, I, 552-554; Ahmed Ateş v.dğr., *Arapça Dil Bilgisi*, İstanbul 1964, s. 9; Hüseyin Küçükkalay, *Kur‘an Dili Arapça*, Konya 1969, s. 210, 236; S. Moscati, *An Introduction to the Comparative Grammar of the Semitic Languages Phonology and Morphology*, Wiesbaden 1980, s. 38-40; İsmail Karaçam, *Kur‘an-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, İstanbul 1984, s. 208, 215, 218-219, 221, 223, 226-227, 228, 246; R. Ružička, "L'alternance de ε - ğ en arabe d'après les témoignages de grammairiens et lexicographes arabes", *JA*, CCXXI (1932), s. 67-115; a.mlf., "La question de l'existence du ğ dans les langues sémitiques en général et dans la langue ougaritienne en particulier", *Ar.O*, XXII (1954), s. 176-237; J. Cantineau, "Esquisse d'une phonologie de l'arabe classique", *Bulletin de la société de linguistique de Paris*, XLIII, Paris 1946, s. 93, 101, 103-107, 112, 114, 115, 119, 122, 123, 135-136; K. Petráček, "Der Doppelte phonologische charakter des ghain im klassischen Arabisch", *Ar.O*, XXI (1953), s. 240-262; a.mlf., "Die struktur der semitischen wurzelmorpheme und der übergang ain > gain und ain > r im Arabischen", *a.e.*, XXIII (1955), s. 475-478; A. Schaade, "Gayn", *JA*, IV, 727; H. Fleisch, "Ghayn", *EI*² (ing.), II, 1026-1027; a.mlf., "Hurûf al-Hidjâ", *a.e.*, III, 596-600; "ğ", *UDM*, XIV/2, s. 415.

İSMAIL DURMUŞ

GAYN

(غَيْن)

Zaman zaman kalbi örtten mânevî perde anlamında tasavvuf terimi.

Sözlükte "gökyüzünü bütünüyle kaplayan hafif bulut" mânasına gelen gayn kelimesi tasavvufta, "kalp ile Hak veya gayb âlemi arasına çekilen ve müminin Hak'tan ayrı kalmasına sebep olan en hafif ve en saydam perde" anlamında kullanılmaktadır. Hücvîrî bu terim için "İstiğfarla ortadan kalkan bir perde olup iki kısımdır. Gafal olup büyük günah işleyenlerin kalplerini kalın, nebî ve velîlerin kalplerini tül gibi bir perde (gayn) örter" demektedir (*Keşfü'l-maḥcûb*, s. 506).

Bütün mutasavvıflar, kalpte insanı Hak'tan ve gayb âleminde ayıran bir perdenin bulunduğunu kabul ederler. Onlara göre "hatm, tab" ("mühürleme", bk. el-Bakara 2/7; en-Nahl 16/108) ve "kufi" ("kilitleme", bk. Muhammed 42/24) kâfir, müşrik ve putperestlerin kalbini kaplayan ve ancak iman etmekle ortadan kalkan kalın bir perdedir. Münafıkların kalbi ise "kasvet" ve "reyn" denilen (bk. el-Bakara 2/74; el-Mutaffîfîn 83/14) yoğun bir perde ile kaplıdır. Genellikle müminlerin kalbine ârız olan ve "gayn" denilen perde ise tevbe ve istiğfarla ortadan kalkar (Serrâc, s. 451; Gazzâlî, IV, 13).

Bir mümin zaman zaman gaflete düşerek günah işleyebilir. Bu durum sürrekli ise kalbi üzerinde yoğun, geçici ise şeffaf bir perde oluşturur. Kulun rabbinden uzak kalmasına sebep olan bu perdenin tevbe ve istiğfarla ortadan kaldırılması gerekir. Kul böylece Allah'a tekrar yakınlık (kurbiyet) haline döner.

Hz. Peygamber bir hadisinde, "Bazan kalbimi bir perde bürür, bunu ortadan kaldırmak için günde yüz kere (diğer bir rivayette yetmiş kere) istiğfar ederim" demiştir (Müslim, "Zikir", 41; Ebû Dâvûd, "Vitr", 26). Bu hadise dayanan mutasavvıflar, gayn denilen perdenin peygamber ve velîleri bazan Hak'tan ayrı düşürdüğünü ve onların bunun için Hak'a istiğfar ettiklerini söylerler. Hata ve günahların oluşturduğu bir kir perdesinin peygamberlerin kalbini örtmesi mümkün değildir. Onların kalplerini bürüyen bir perde, ümmetin ve ailelerinin meseleleriyle meşgul olmalarından dolayı Hak'tan

geçici olarak uzak kalmalarıdır. Peygamberlerin kalplerindeki perde, üzerine üflenen aynada oluşan hafif nem ve sis gibi olup kısa bir süre sonra kendiliğinden ortadan kalkar. Bu perde güneşin çıkmasıyla yok olan hafif bulutlara da benzetilmiştir (Serrâc, s. 451). Ebû Saîd el-Harrâz'a göre bu durum sadece nebî ve velîlerde görülür. Başkaları için kusur olmayan bu husus onlar için istiğfar sebebidir.

Hücvîrî'ye göre müminin kalbindeki kalın perde tevbe ile, hafif perde Hak'a yönelerek ortadan kaldırılır. Tevbe günahları terketmekle, Hak'a yönelmek ise kendi varlığından geçmekle olur. Günahları terketmek hatadan doğru olan, Hak'a yönelmek doğru olandan daha doğru olana dönmektir (*Keşfü'l-maḥcûb*, s. 507).

Sûfilere göre müminin kalbi bazan hata ve günah kiriyile kirlenir, bazan dünya işleri ve gaflet haliyle paslanır. Tevbe, istiğfar, zikir ve ibadet bu kiri temizlemeye, bu pası silmeye yarar. İbnü'l-Cellâ, babası cilâcı olduğu için değil vazlarla kalpleri cilâladığı için "cellâ" lakabıyla anıldığını söyler. Kalbini cilâlâmaya ve saflaştırmaya herkes muhtaçtır. Kalbi cilâlâma ve saflaştırmanın âriflere ve kâmillere özgü olan şekline de gayn denilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâşânî, *İşlâhâtü's-şâfiyye*, "ğayn" md.; *et-Ta‘rifât*, "ğayn" md.; Ca‘fer Seccâdî, *Ferheng*, "ğayn" md.; *Kâmus Tercümesi*, IV, 713; Müslim, "Zikir", 41; Ebû Dâvûd, "Vitr", 26; Serrâc, *el-Lüma‘*, s. 451; Fahreddin er-Râzî, *Meḥâtiḥü'l-ğayb*, XXXI, 91; Hücvîrî, *Keşfü'l-maḥcûb*, s. 506, 507; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 225; Gazzâlî, *İhya‘*, Kahire 1967, IV, 13; Zemahşerî, *el-Fâ‘ik*, III, 82; Baklî, *Şerḥ-i Şaḥiyyât*, s. 629; a.mlf., *Meşrebü'l-ervâḥ*, s. 187, 352; Necmeddîn-i Dâye, *Mirşâdü'l-ibâd* (nşr. M. Emîn Riyâhî), Tahran 1365 hş., s. 326; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, III, 403; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Kahire 1993, III, 233, 237.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

GAYR

(bk. AĞYAR).

GAYRET

(bk. KISKANÇLIK).

GAYRİ MENKUL

(bk. AKAR).